

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 417

**Współczesne problemy ekonomiczne.
Rozwój zrównoważony w wymiarze
krajowym i regionalnym**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-562-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Grażyna Adamczyk-Łojewska, Adam Bujarkiewicz: Procesy polaryzacji w polskiej przestrzeni gospodarczej / Polarization processes in the Polish economic space.....	9
Anna Bisaga: Kapitał społeczny w zrównoważonym rozwoju regionu opolskiego na przykładzie badań w towarowych gospodarstwach rolnych / Social capital in balanced development of Opole region on the basis of research in merchandise households.....	19
Artur Grabowski: Społeczna odpowiedzialność niemieckich przedsiębiorstw sportowych (piłkarskich) w kontekście zrównoważonego rozwoju / Corporate social responsibility of German sports (soccer) enterprises in the context of sustainable development	28
Marcin Janowski: Zarządzanie organizacją w aspekcie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw / Socially responsible business and management of a contemporary organization.....	38
Joanna Kizielewicz: Trudności samorządów terytorialnych w Polsce w procesie planowania rozwoju regionalnego / Difficulties of regional authorities in Poland in the process of planning of regional development.....	46
Jolanta Kondratowicz-Pozorska: Konkurencyjność przedsiębiorstwa w świetle zrównoważonego rozwoju (na przykładzie ekologicznych gospodarstw rolnych) / Competitiveness of enterprise in the context of sustainable development (based on organic farms)	55
Natalia Konopińska: Priorytety zrównoważonej gospodarki leśnej na sudeckim przygranicznym obszarze górskim ze szczególnym uwzględnieniem ochrony i powiększania zasobów leśnych / Priorities of sustainable forest management at the Sudeten border mountain area with particular emphasis on the protection and enhancement of forest resources	64
Sławomir Kotylak: Potencjał klasy kreatywnej jako elementu strategii rozwoju zrównoważonego na przykładzie wybranych obszarów miejskich / Creative class potential as a part of sustainable development strategy on the example of selected urban areas	75
Barbara Kryk: Realizacja celów ekologicznych zrównoważonego rozwoju w Polsce na tle UE / The accomplishment of environmental objectives as part of sustainable development in Poland in comparison with the EU.....	86
Joanna Kubicka, Teresa Kupczyk: Wpływ mikro- i małych przedsiębiorstw na środowisko naturalne i ich działania na rzecz zrównoważonego rozwoju / Impact of micro and small enterprises on the natural environment and their operations related to sustainable development.....	95

Agnieszka Łopatka: Analiza sytuacji osób młodych na rynku pracy w Polsce w kontekście założeń strategii Europa 2020 / Analysis of young people on the labour market in Poland in the context of Europe 2020 Strategy	105
Danuta Miłaszewicz: Wybrane wymiary spójności społecznej w ocenie studentów / Selected dimensions of social cohesion in the assessment of students	115
Jarosław Michał Nazarczuk: Handel zagraniczny w SSE w Polsce w 2012 roku / Foreign trade in special economic zones in Poland in 2012	126
Łukasz Olipra: Współczynnik biznesowej mobilności lotniczej pracowników w dolnośląskich przedsiębiorstwach – implikacje dla polityki rozwoju regionalnego / Business air mobility of employees factor in Lower Silesian companies – implication for the regional development policy.....	135
Magdalena Pronobis: Instrumenty finansowe: nowy paradygmat wsparcia unijnego? / Financial instruments: the new paradigm of the EU structural support?	153
Ewa Szostak: Spójność i rozwój zrównoważony na Dolnym Śląsku w kontekście strategii Europa 2020 – wybrane aspekty / Cohesion and sustainable development in Lower Silesia in the context of Europe 2020 Strategy – selected aspects.....	164
Katarzyna Tracz-Krupa: Program Operacyjny Kapitał Ludzki jako narzędzie polityki spójności Unii Europejskiej w wymiarze społecznym w Polsce w latach 2007–2013 / Human Capital Operational Program as a tool of cohesion policy in the social dimension in the perspective of 2007–2013 in Poland	176
Magdalena Wojarska: Fundusze Polityki Spójności UE a zrównoważony rozwój polskich regionów / EU Cohesion Policy Funds in the context of sustainable development of Polish regions	185

Wstęp

Współczesne problemy ekonomiczne stanowią interesujący poznawczo obszar badań prowadzonych od kilku lat przez trzy zespoły naukowe z uczelni ekonomicznych Katowic, Szczecina i Wrocławia. Wybór rozwoju zrównoważonego na temat przewodni tomu, który trafia do rąk czytelnika, potwierdza aktualność i nieślabnące znaczenie tego zagadnienia w odniesieniu do teorii ekonomii (a zwłaszcza rozwoju regionalnego) i jej praktycznych zastosowań. Zebrane w tym tomie opracowania wskazują na rosnące zainteresowanie rozwojem zrównoważonym, który staje się zagadnieniem inter- i multidyscyplinarnym. Kryterium doboru artykułów do bieżącego tomu stanowi rozwój zrównoważony w jego wymiarze przestrzennym (krajowym i regionalnym, w tym lokalnym), który jest analizowany w różnych aspektach, np.: ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i instytucjonalnym.

Naukowy oraz aplikacyjny charakter rozwoju zrównoważonego, postrzeganego współcześnie jako wyzwanie, znajduje potwierdzenie w dokumentach strategicznych formułowanych przez aktorów rozwoju na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Analiza takich dokumentów na tle strategii Europa 2020 potwierdza, że rządy, samorządy czy przedsiębiorcy, a także społeczeństwo są w różny sposób odpowiedzialni za osiągnięcie celów rozwoju zrównoważonego; znajduje to odzwierciedlenie w opracowaniach zebranych w niniejszym tomie. Autorzy koncentrują swoją uwagę na analizie polityki spójności jako narzędziu wdrażania celów rozwoju zrównoważonego na szczeblu regionalnym i krajowym, z pozycji różnych beneficjentów tej polityki – władz regionalnych, przedsiębiorców, samorządów terytorialnych. W badaniach przewija się zagadnienie czynników rozwoju (także nowoczesnych, takich jak wiedza czy klasa kreatywna) oraz instrumentów (SSE, instrumenty finansowe) i siły ich wpływu na poszczególne wymiary rozwoju zrównoważonego: gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Analizie poddaje się też problemy rozwoju regionalnego w odniesieniu do całego kraju (polaryzacja przestrzeni gospodarczej), obszarów przygranicznych, miejskich oraz poszczególnych regionów (Opolszczyzna, Dolny Śląsk).

Wieloaspektowość podejścia do rozwoju zrównoważonego sprawia, że każdy czytelnik może znaleźć tu interesującą go problematykę oraz wartościowe wnioski i konkluzje.

Urszula Zagóra-Jonszta, Ewa Pancer-Cybulska, Bernadeta Baran

Danuta Miłaszewicz

Uniwersytet Szczeciński

e-mail: dmilaszw@wneiz.pl

WYBRANE WYMIARY SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ W OCENIE STUDENTÓW

SELECTED DIMENSIONS OF SOCIAL COHESION IN THE ASSESSMENT OF STUDENTS

DOI: 10.15611/pn.2016.417.12

JEL Classification: D64, D69, D71

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest analiza wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów dwóch polskich uczelni – Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Badania dotyczyły kapitału społecznego ankietowanych studentów. Głównym celem artykułu jest przedstawienie i interpretacja wyników wspomnianych badań ankietowych, odnoszących się do dokonanej przez studentów oceny wybranych aspektów spójności społecznej, tj.: zaufania, solidarności, dobroczynności i odpowiedzialności. Wyniki przeprowadzonych badań sugerują niski poziom zaufania, jakim respondenci obdarzają innych ludzi i instytucje, co może być główną przeszkodą w realizacji idei spójności społecznej.

Słowa kluczowe: spójność społeczna, badania ankietowe, studenci.

Summary: The study is an analysis of the results of surveys conducted among students of two Polish universities – the University of Szczecin and the Hugo Kołłątaj University of Agriculture in Krakow. The research concerned the social capital of surveyed students. The main aim of this article is to analyze the results of these surveys relating to the assessment made by the students of selected aspects of social cohesion, that is: confidence, solidarity, responsibility and charity. The results of the study suggest a low level of trust which respondents bestow other people and institutions, which can be a major obstacle to the realization of the idea of social cohesion.

Keywords: social cohesion, surveys, students.

1. Wstęp

Spójność społeczna jest od wielu lat nie tylko ważnym celem polityki społecznej, ale także przedmiotem rozważań teoretycznych i przeprowadzanych analiz. Niektóre z nich skupiają się na pozytywnych aspektach spójności społecznej, inne koncentru-

ją się na negatywnych skutkach jej braku. W każdym z tych przypadków wynika to z przyjętej definicji spójności społecznej i określenia jej wymiarów, co ma szczególne znaczenie w przeprowadzanych badaniach empirycznych. W literaturze przedmiotu występują zatem liczne definicje spójności społecznej, jednak jak zaznacza Chan [Chan in. 2006], istnieją w niej dwie tradycje analizy tej kategorii. Pierwsza z nich wywodzi się z akademickiej dyscypliny nauk społecznych, w szczególności z socjologii i psychologii społecznej. Druga, bez wątpienia mająca coraz większe znaczenie, została opracowana przez twórców i analityków polityki społecznej. Z tych tradycji wyrastają także różnice w określaniu wymiarów spójności społecznej, a podkreślenia wymaga to, że zarówno o ich wyróżnianiu, jak i o definiowaniu samej kategorii spójności społecznej decydują przede wszystkim cele badawcze.

Przedmiotem opracowania nie jest jednak przedstawienie różnych definicyjnych ujęć spójności społecznej czy poszukiwanie kompleksowej definicji tej kategorii, a analiza wybranych wyników badań ankietowych kapitału społecznego, przeprowadzonych wśród studentów dwóch polskich uczelni – Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Głównym celem artykułu jest przedstawienie i interpretacja wyników tych badań odnoszących się do dokonanej przez studentów oceny wybranych aspektów spójności społecznej, tj.: zaufania, solidarności, odpowiedzialności i dobroczynności. W ramach teoretycznego wprowadzenia przedstawiono kategorię spójności społecznej w rozumieniu prof. Stanisławy Golinowskiej.

2. Spójność społeczna

Jak wiele współcześnie tworzonych kategorii, także spójność społeczna nie doczekała się jednoznacznego zdefiniowania, które byłoby akceptowane przez środowisko naukowe i twórców polityki, zajmujących się przecież wdrażaniem tej idei w życie. Istnienie obszernej literatury przedmiotu powstałej w celach opisu i pomiaru spójności społecznej powoduje, że żaden przegląd definicji, szczególnie przy ograniczonej objętości opracowania, nie może być wyczerpujący, a zatem każdy z nich ma charakter subiektywny.

Subiektywnie więc skupiono się w tym opracowaniu na jednym ze stanowisk opisujących spójność społeczną, przedstawionym w polskiej literaturze przez S. Golinowską. Wskazuje ona, że kategoria spójności społecznej, wprowadzona w ostatnich latach do polityki społecznej, „robi niebywałą karierę”, chociaż jej treść zawarta jest w innych, tradycyjnie stosowanych kategoriach pojęciowych [Golinowska 2011a].

Autorka ta wyjaśnia, że „spójność społeczna w najprostszym sensie oznacza, że istnieje jakaś więź (spoiwo), która powoduje, że ludzie czują się członkami danej społeczności i mogą mówić o sobie »my« i podejmować wspólne działania na rzecz wspólnego dobra” [Golinowska 2011a]. Spoiwo to może mieć różne źródła, do których należą: przynależność do regionu lub danej lokalnej wspólnoty; wspólnie podzielane wartości i zasady społeczne; to samo wyznanie lub religia; wspólne

dzieciństwo i dorastanie; wspólne doświadczenia edukacyjne; wspólna praca; przynależność do dużej rodziny, a nawet narodu; wspólny interes; wspólne cele.

Współcześnie jednak więzi te nie tworzą się w wystarczającym stopniu. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że obowiązujące neoliberalne reguły funkcjonowania gospodarki nie sprzyjają tworzeniu takich więzi. Promują indywidualizm, egocentryczne postawy i ten rodzaj wolności jednostki, która stawia jednostkę przed społeczeństwem i ponad podzielanymi w społeczeństwie wartościami oraz normami. Prowadzi to do dezintegracji i braku inkluzji społecznej, marnowania lub wręcz niszczenia wspólnych zasobów.

Jak pisze Golinowska [2011a], istniejące współcześnie więzi nie dają ludziom poczucia przynależności, wspólnoty oraz współodpowiedzialności, które są potrzebne zarówno do rozwoju jednostek, jak i rozwoju społecznych grup i terytoriów. Współcześnie pomiędzy zależnością ludzi od siebie a ograniczoną świadomością tej zależności oraz normami życia, które sprzyjałyby odpowiedzialności za szerszy zakres spraw niż własny i korporacyjny interes, powstała „niebezpieczna luka” [Golinowska, Kocot 2013, s. 14]. Likwidacja tej luki, ale także każde jej zmniejszanie prowadzi do powstawania wspólnot będących czymś więcej niż sumą indywidualnych osób¹. Spójne społeczności mogą przezwyciężać wiele trudności, kryzysów oraz konfliktów. Mogą także, pracując razem, osiągać wspólnotowe cele. Nie byłoby to możliwe, gdyby opierano się jedynie „[...] na indywidualnej zapobiegliwości i aktywności, podsycanej rynkowo umotywowaną rywalizacją” [Golinowska 2011a]. W spójnych społecznościach obecne są wartości dobra wspólnego, dominują zachowania i postawy społeczne, podziela się w nich odpowiedzialność za sprawy ponadindywidualne, występuje w nich przezorny solidaryzm i myślenie długookresowe [Golinowska, Kocot 2013, s. 14].

Tabela 1. Wymiary spójności społecznej

Pożądanе	Niepożądanе
przynależność wynikająca z poczucia tożsamości, podzielanych wartości i zaangażowania	izolacja społeczna
integracja wynikająca głównie z istnienia tych samych możliwości dostępu dla wszystkich	wykluczenie
partycypacja (uczestnictwo)	bierność (nieangażowanie się)
uznanie i tolerancja dla odmienności w pluralistycznym społeczeństwie	odrzućenie
legitymizacja oparta na podzielanych i respektowanych regułach oraz instytucjach	bezprawie dotyczące także obowiązujących norm społecznych i prawa zwyczajowego
równość umożliwiająca komunikację i współpracę	nierówność ograniczająca i alienująca

Źródło: na podstawie [Golinowska 2011a].

¹ Rozumienie spójności społecznej jako rodzaju więzi wspólnotowych przybliża to ujęcie do stanowiska Eliasa [2008], kwestionującego opozycję jednostki i społeczeństwa oraz wskazującego na nierozłączność „ja” i „my” w procesie rozwoju społecznego, z jednoczesnym zwróceniem uwagi na zmienność natury tego związku.

Nie wszystkie więzi sprzyjają tworzeniu spójnych społeczeństw, np. oparte na ksenofobii, rasizmie czy łączące członków gangów, mafii. Należy do nich także amoralny familizm, oparty jedynie na realizacji interesu własnej rodziny i łączących ją więziach. Zdaniem S. Golinowskiej istnieje możliwość wyłączenia więzi niepożądanych przy definiowaniu spójności społecznej, poprzez określenie jej wymiarów. Zdaniem tej autorki taką możliwość stwarza klasyfikacja wymiarów spójności społecznej zaproponowana przez Jane Jenson [1998], a uzupełniona przez Paula Bernarda [1999]. W tab. 1 przedstawiono wymiary spójności społecznej wyróżnione w tej klasyfikacji².

Ostatni z wymienionych w tab. 1 wymiarów spójności społecznej – równość – rozumiana powinna być w sensie funkcjonalnym. Umożliwia ona komunikację i współpracę, nie ogranicza oraz nie alienuje. Nierówności natomiast nie sprzyjają osiąganiu spójności społecznej, czyli współdziałaniu na rzecz dobra wspólnego, podejmowaniu wspólnych działań i kooperacji [Golinowska 2011b]. To właśnie równość w sensie funkcjonalnym potrzebna jest zdaniem S. Golinowskiej w polityce spójności, która „[...] jest jedną z aktywniejszych i bardziej internalizowanych w krajach członkowskich polityk ze względu na mocne instrumenty finansowe w postaci funduszy strukturalnych oraz funduszu spójności” [Golinowska 2011c].

Należy zgodzić się z S. Golinowską, że spójność społeczna stanowi ważny składnik i czynnik rozwoju społecznego, warunkującego powszechny wzrost dobrobytu [Golinowska 2012, s. 115], a jej zapewnienie warunkuje inkluzyjny wzrost gospodarczy, w którym wszyscy obywatele uczestniczą i z którego wszyscy korzystają [Golinowska i in. 2011, s. 1]. Wzmacnianie spójności społecznej może następować w różny sposób, jednak znaczącą rolę w tym względzie należy przypisać systemowi kształcenia powszechnego, ponieważ „[...] edukacja stanowi silne narzędzie, które użyte w odpowiedni sposób, może zapobiegać utrwalaniu nierówności społecznych i wykluczeniu” [Golinowska, Boni (red.) 2006, s. 188].

Według S. Golinowskiej kategoria spójności społecznej zbliżona jest do pokrewnych kategorii – społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, w których wyraźny jest efekt istnienia spójnych społeczności [Golinowska, Kocot 2013, s. 15]. Zdaniem tej autorki trzonem społeczeństwa obywatelskiego są organizacje pozarządowe będące zarówno zapleczem, jak i weryfikatorem oraz kontrolerem działalności politycznej władz³ [Golinowska 2003, s. 64], a uczestnictwo (bierne i czynne) w tych organizacjach jest bardzo często traktowane jako jeden ze wskaźników kapitału społecznego. Spostrzeżenie to jest ważne z punktu widzenia celu kolejnej części opracowania, umożliwiając analizę wyników badań kapitału społecznego pozwalającą na ukazanie pewnych aspektów spójności społecznej.

² Jest to jeden z proponowanych w literaturze przedmiotu podziałów wymiarów spójności społecznej, która uważana jest za koncepcję wielowymiarową.

³ Szersze rozważania na temat misji i celów działania podmiotów ekonomii społecznej znaleźć można w [Kryk 2013].

3. Spójność społeczna w świetle wyników badań kapitału społecznego studentów

Badania ankietowe kapitału społecznego przeprowadzono w 2013 roku wśród studentów dwóch polskich uczelni: Uniwersytetu Szczecińskiego (na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania – I rok wszystkich kierunków studiów) oraz Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie (na Wydziale Hodowli i Biologii Zwierząt – II rok kierunku Zootechnika)⁴.

Tabela 2. Charakterystyka próby badawczej

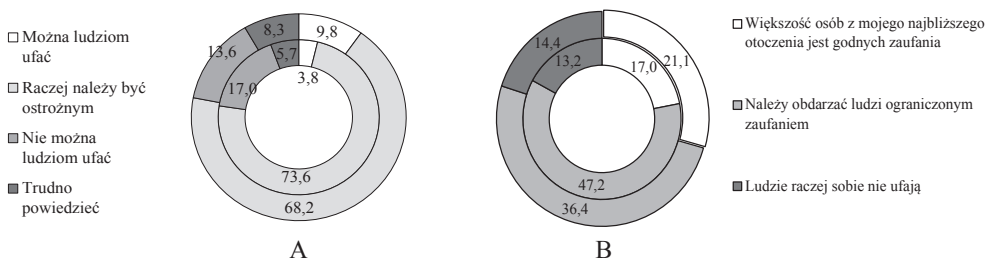
Wyszczególnienie	Kraków	Szczecin
Liczebność	53	276
Udział ankietowanych w ogólnej liczbie studentów na danym roku studiów	84,5%	51,4%
Wiek (średnia)	20,4 roku	19,9 roku
Odchylenie standardowe wieku	0,94 roku	1,3 roku
Udział kobiet	90,6%	67,3%
Udział mężczyzn	9,4%	32,7%
Struktura geograficzna według pochodzenia	58,5% woj. małopolskie	69,6% woj. zachodniopomorskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Ankieta, oprócz pytań dotyczących danych socjodemograficznych, składała się z 36 pytań typu zamkniętego oraz otwartego i obejmowała swoim zakresem kapitał społeczny bez podziału na jego typy. Przy jej tworzeniu został przyjęty schemat logiczny zaproponowany przez Bank Światowy. Charakterystykę próby okolicznościowej przedstawiono w tab. 2. Obie grupy respondentów to ludzie w wieku ok. 20 lat, pochodzący głównie z województw, na terenie których znajdują się uczelnie, w których studiują. Te dwie charakterystyki próby badawczej oraz to, jaki jest udział kobiet, mogły mieć wpływ na otrzymane wyniki ankiety. Prezentowane poniżej wyniki badań kapitału społecznego studentów zostały wybrane w sposób pozwalający na ukazanie dokonanej przez studentów oceny niektórych aspektów spójności społecznej.

Spoiwem łączącym ludzi w spójne społeczności jest zaufanie. Jest ono uważane za najważniejszy przejaw kapitału społecznego oraz podstawę jego tworzenia i akumulacji. Większość respondentów z obu ośrodków akademickich wyraziła opinię, że nie można ludziom ufać i w kontaktach z nimi należy być ostrożnym (rys. 1A). Mniejszym zaufaniem uogólnionym obdarzają ludzi ankietowani studenci z Krakowa niż ze Szczecina, ale w stosunku do osób ze swojego najbliższego otoczenia większe zaufanie wykazują krakowscy studenci (rys. 1B).

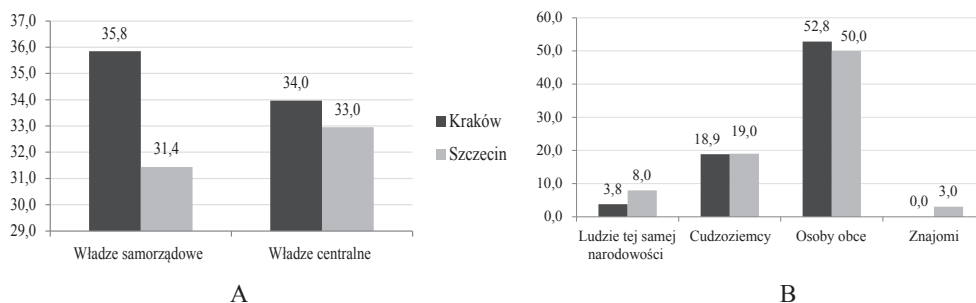
⁴ Ankieta została przeprowadzona w ramach Badań Statutowych Katedry Makroekonomii, finansowanych ze środków MNiSW, przez zespół w składzie: dr hab. prof. US D. Miłaszewicz, dr R. Nagaj, dr P. Szkudlarek, mgr A. Milczarek, mgr M. Zakrzewska.

Rys. 1. Zaufanie do ludzi (% odpowiedzi) – krąg zewnętrzny Szczecin, krąg wewnętrzny Kraków

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Jednak jego poziom jest bardzo niski, ponieważ tylko niewiele ponad 1/5 respondentów z Krakowa uważa, że większość ludzi z ich najbliższego otoczenia jest godnych zaufania. Deficyt zaufania uogólnionego (społecznego), ale też do ludzi z najbliższego otoczenia w obu grupach respondentów może być przeszkodą w zwiększeniu spójności społecznej i uczestnictwie ludzi młodych w tym procesie.

Rys. 2. Brak zaufania do wybranych instytucji (A) i osób (B) (% odpowiedzi)

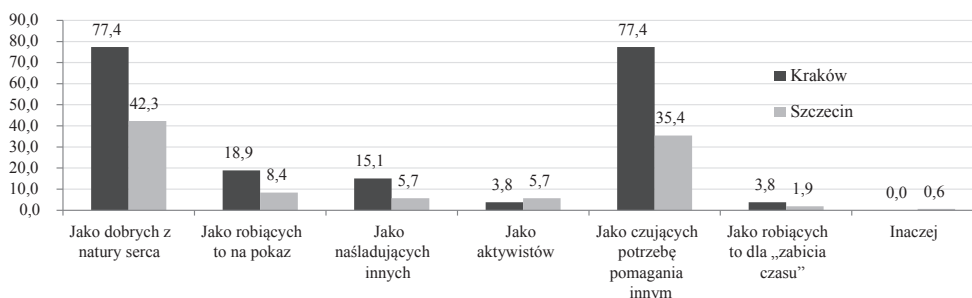
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Wskazują na to także wyniki badań przedstawione na rys. 2, ukazujące brak zaufania do wybranych instytucji i osób o odmiennych charakterystykach demograficznych. Ten rodzaj zaufania jest podstawą zaangażowania społecznego i gotowości do budowania wspólnoty zapewniającej realizację celów ponadjednostkowych. Jednak na brak zaufania do władz samorządowych i centralnych wskazuje ponad 1/3 respondentów, przy czym na większy deficyt zaufania do tych instytucji wskazują respondenci z uczelni krakowskiej (rys. 2A). Spójność społeczna wymaga jednak tego rodzaju zaufania, gdyż bez niego wprowadzanie przez instytucje publiczne programów mających ją wzmacniać może spowodować niezadowolenie społeczne i nie przynieść pożądaných efektów⁵.

⁵ Jak wskazuje Easterly [2006], obywatele muszą mieć zaufanie do rządu, że straty krótkoterminowe, nieuchronnie wynikające z przeprowadzanych reform, będą bardziej niż zrekompensowane przez zyski długoterminowe.

Spoleczeństwa spójne nie muszą być jednorodne, ale ich członkowie, pomimo różnic demograficznych, powinni darzyć się zaufaniem. Jednak połowa ankietowanych studentów ze Szczecina i około 53% z Krakowa wykazuje brak zaufania do osób obcych, a do cudzoziemców niemalże 1/5 studentów z obu uczelni (rys. 2B). Tak duży deficyt zaufania do obcych osób i obcokrajowców odsłania podziały społeczne i może utrudniać wykorzystanie potencjału różnorodności (opinii, poglądów, umiejętności) do pogłębiania spójności społecznej.

Spójności społecznej zagraża także brak solidarności społecznej, która uważana jest za jeden z ważnych jej wymiarów. Odpowiednio rozwinięta może prowadzić do minimalizacji wykluczenia społecznego [Jenson 2010, s. 7]. Solidarność społeczna to aktywność zorientowana na dobro wspólnoty bądź na poprawę sytuacji grup i jednostek znajdujących się w gorszym położeniu, motywowana poczuciem wspólnoty i współodpowiedzialności. Pozwala na pomaganie tym, którzy nie poradziłiby sobie indywidualnie (solidarność pozioma) oraz potrzebującym (solidarność pionowa) [Rymsza 2008].

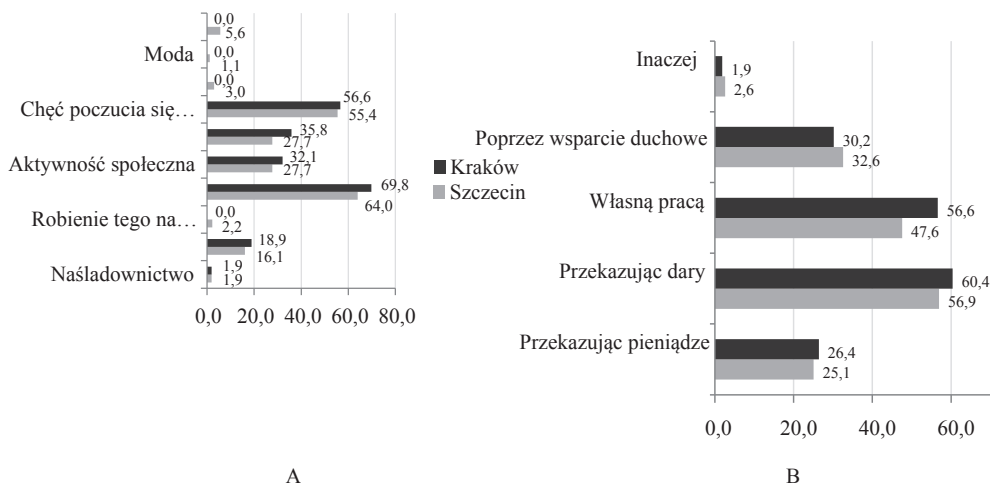

Rys. 3. Ocena osób pomagających innym (% odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Jedynie 1,9% ankietowanych studentów (z uczelni krakowskiej i tyle samo ze szczecińskiej) uważa, że większość ludzi pomaga innym. Największa część respondentów uważa, że osoby pomagające innym są dobre z natury serca (77,4% respondentów z Krakowa i 42,3% ze Szczecina) i odczuwają taką potrzebę (odpowiednio 77,4% i 35,4%) (rys. 3). Niewielu ankietowanych uważa, że są to ludzie, którzy aktywnie uczestniczą w bardziej sformalizowanych działaniach pomocowych, będąc aktywistami organizacji dobroczynnych i charytatywnych (odpowiednio 3,8% i 5,7%).

Solidarność społeczna nierozzerwalnie związana jest z dobroczynnością rozumianą jako otwartość na problemy innych oraz gotowość niesienia im pomocy. Może być ona różnie motywowana i w różnym stopniu zinstytucjonalizowana, polega na udzielaniu pomocy potrzebującym w różnej formie [Królikowska 2004, s. 8].

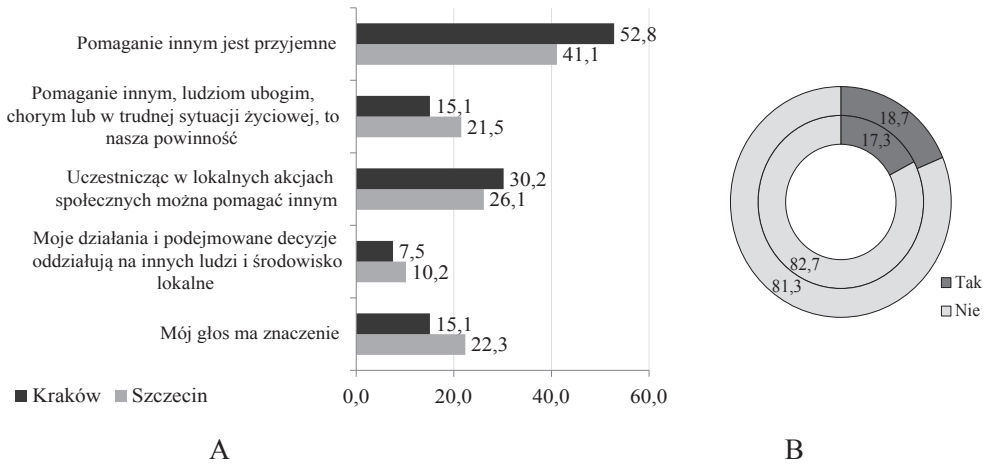
Rys. 4. Motywy respondentów (A) i formy pomagania innym (B) (% odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Główne motywy respondentów do pomagania innym mają charakter egoistyczny. Dla blisko 70% ankietowanych z Krakowa i 64% ze Szczecina motywem tym jest lepsze samopoczucie, a chęć pocucia się potrzebnym – dla ponad 55% respondentów z obu uczelni (rys. 4A). Na aktywność społeczną jako motyw pomagania innym wskazuje jedynie 32,1% respondentów z uczelni krakowskiej i niecałe 28% ze szczecińskiej, a niemal tyle samo na spontaniczność jako motyw takich działań. Ankietowani studenci zdają się także nie mieć dobrych przykładów do naśladowania w tym względzie – jedynie po niecałe 2% ankietowanych osób z obu uczelni wskazuje na ten motyw pomagania innym.

Respondenci stosują różne formy wspomagania innych – pieniężną (26,4% ankietowanych z Krakowa i 25,1% ze Szczecina), duchową (odpowiednio 30,2% i 32,6%) (rys. 4B). Pomagając innym, najczęściej przekazują dary (po blisko 60% respondentów z obu uczelni) oraz świadczą własną pracą (56,6% respondentów krakowskich i 47,6% respondentów szczecińskich).

Dobroczynność jest ważnym elementem społeczeństwa obywatelskiego, które uważane jest zarówno za podstawę akumulacji kapitału społecznego, jak i wymóg spójności społecznej. Kolejnym elementem społeczeństwa obywatelskiego jest odpowiedzialność, która ujawnia się między innymi w postawie wobec innych oraz nastawieniu do rzeczywistości. Poczucie odpowiedzialności osadzone jest zarówno na chęciach, jak i możliwościach działania prowadzących do poprawy rzeczywistości.

Rys. 5. Postawy i nastawienie respondentów (% odpowiedzi „zdecydowanie tak” – A) i uczestnictwo w organizacjach pozarządowych (% odpowiedzi – B, krąg zewnętrzny Szczecin, krąg wewnętrzny Kraków)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ukazane na rys. 5A postawy wobec innych charakteryzują respondentów jako hedonistów oraz osoby wykazujące się brakiem chęci działania na rzecz pozytywnych zmian w najbliższym otoczeniu społecznym. Przeszło połowa respondentów krakowskich i 40% szczecińskich uważa, że pomaganie innym jest przyjemne, a jednocześnie 3,5-krotnie mniejsza liczba respondentów z Krakowa i o połowę mniej ze Szczecina – że takie działania powinny stanowić obywatelską powinność. Ponad 30% ankietowanych z uczelni krakowskiej i o 4 punkty procentowe mniej z uczelni szczecińskiej uważa, że uczestniczenie w akcjach na rzecz lokalnych społeczności może prowadzić do poprawy położenia innych osób, ale jednocześnie nawet nie 1/5 ankietowanych kiedykolwiek uczestniczyła w organizacjach pozarządowych (rys. 5B), których celem są przecież działania na rzecz wzmacniania spójności społecznej.

4. Zakończenie

Truizmem jest stwierdzenie, że ludzie młodzi – studenci – to przyszłość społeczeństwa. Wyrażana przez nich ocena spójności społecznej, wyznawane normy i wartości, postawy i aktywność podejmowana na rzecz dobra wspólnego mają ogromne znaczenie dla realizacji idei spójnego społeczeństwa. Dlatego podkreślić należy, że wykazany w badaniach deficyt zaufania do ludzi i instytucji, niewiara w siebie i innych mogą być przeszkodą w pogłębianiu spójności społecznej i skutkować kon-

fliktami społecznymi, brakiem chęci współpracy oraz uczestniczenia respondentów w działaniach na rzecz dobra wspólnego i rozwoju.

Winą za taki stan rzeczy powinno się jednak obarczyć nie tylko samych respondentów, ale także instytucje publiczne. Wykazany w badaniach duży brak zaufania do instytucji publicznych może wynikać z negatywnej oceny tych instytucji oraz uczciwości ich pracowników. Prawie połowa respondentów z Krakowa (49,1%) i 41,2% ze Szczecina uważa, że korupcja w instytucjach publicznych jest powodem zniechęcenia do pomagania innym. Aż 53% szczecińskich respondentów i 45% krakowskich uważa, że postawy osób publicznych nie stanowią wzorca do pomagania innym. Ponad 41% respondentów z uczelni krakowskiej i 31% ze szczecińskiej uważa, że pracownicy instytucji centralnych są nieuczciwi. Jeszcze gorzej oceniana jest uczciwość pracowników instytucji samorządowych – odpowiednio ponad 34% i 47% respondentów uważa, że są oni nieuczciwi.

W świetle przytoczonych w tym miejscu wyników interpretacja oceny przez badanych studentów wybranych wymiarów spójności społecznej nabiera zupełnie innego znaczenia.

Literatura

- Bernard P., 1999, *Social Cohesion: A Critique*, Discussion Paper no. F-093, Canadian Policy Research Networks Inc., Ottawa.
- Chan J., To H.P., Chan E., 2006, *Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research*, Social Indicators Research, vol. 75, no. 2, s. 273–302.
- Easterly W., 2006, *Social Cohesion, Institutions, and Growth*, Working Paper, no. 94, August.
- Elias N., 2008, *Spółczesność jednostek*, tłum. J. Stawiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Golinowska S., 2003, *Teoretyczne podstawy działania organizacji pozarządowych*, [w:] Dziewięcka-Bokun L., Zamorska K. (red.), *Polityka społeczna – teksty źródłowe*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 63–64.
- Golinowska S., 2011a, *O spójności społecznej i kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, *Polityka Społeczna*, nr 5–6, s. 13–21.
- Golinowska S., 2011b, *Stan i perspektywy rozwoju społecznego kraju. Spójność społeczna: aktywność – solidarność – wsparcie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Golinowska S., 2011c, *Przestrenny wymiar nierówności zdrowia i polityka spójności*, *Zdrowie Publiczne i Zarządzanie*, tom IX, nr 2, s. 38–54.
- Golinowska S., 2012, *O biedzie i polityce jej zwalczania współcześnie. Podejście porównawcze w świetle Europejskiego Roku Zwalczania Ubóstwa i Wykluczenia Społecznego*, [w:] Kubiak H.E. (red.), *Polska bieda w świetle Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, s. 92–117.
- Golinowska S., Boni M. (red.), 2006, *Nowe dylematy polityki społecznej*, Raporty CASE, nr 65, Warszawa.
- Golinowska S., Kocot E., 2013, *Spójność społeczna. Stan i perspektywy rozwoju społecznego kraju w przekrojach regionalnych*, Scholar, Warszawa.
- Golinowska S., Kocot E., Morecka Z., Sowa A., 2011, *Ekspertyza. Spójność społeczna: aktywność – solidarność – wsparcie. Na potrzeby aktualizacji Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015*, IPiSS, Warszawa.

- Jenson J., 1998, *Mapping social cohesion: The state of Canadian research*, CPRN Study no. F/03, Canadian Policy Research Networks Inc., Ottawa.
- Jenson J., 2010, *Defining and Measuring Social Cohesion*, Commonwealth Secretariat and United Nations Research Institute for Social Development, [http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/\(httpAuxPages\)/170C271B7168CC30C12577D0004BA206/\\$file/Jenson%20ebook.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BC-CF9/(httpAuxPages)/170C271B7168CC30C12577D0004BA206/$file/Jenson%20ebook.pdf) (25.06.2015).
- Królikowska J., 2004, *Socjologia dobroczynności*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Kryk B., 2013, *Komplementarność ekonomii społecznej i jej podmiotów*, Zeszyty Naukowe US nr 770, Studia i Prace WNEiZ nr 34, t. 1, Zarządzanie i Marketing, red. B. Kryk, T. Wiśniewski, Szczecin, s. 83–102.
- Oxoby R., 2009, *Understanding social inclusion, social cohesion, and social capital*, International Journal of Social Economics, vol. 36, no. 12, s. 1133–1152.
- Rymsza M., 2008, *Zapomniany kapitał Solidarności. Ekonomia solidarna w Polsce po 1989 roku*, Więź, nr 4–5 (594), s. 26–35.